

IBL nieuws 8

Martin Kropff (WUR) en Bert van Ruitenbeek (Biologica):

‘Maak onderzoek meer zichtbaar’

Het onderzoek voor de biologische landbouw levert bruikbare resultaten voor de producenten en betere onderzoeksansturing. Er kan meer resultaat behaald worden door het effect van onderzoek te volgen.

Er is heel veel goed onderzoek gedaan voor de biologische landbouw de laatste jaren. Zeker de boeren en tuinders zijn daardoor flink vooruit gekomen. Onderzoek voor de keten loopt daar wat achteraan, maar komt nu ook goed op gang. Martin Kropff, rector van Wageningen Universiteit en Researchcentrum, en Bert van Ruitenbeek, directeur Biologica, zijn verrassend eensgezind in hun terugblik op het onderzoek.

Tegelijkertijd vinden beiden ook dat het onderzoek nog te weinig zichtbaar is, vooral in de algemene media. Van Ruitenbeek: “Het onderzoek heeft de wetenschapsjournalist nog te weinig bereikt, lijkt het. Er is een enorme noodzaak voor duurzaamheid in de wereld. In twee tot drie generaties eten we de aarde op. Het verlies aan biodiversiteit, klimaatproblemen. De biologische landbouw biedt veel in dit opzicht. Maar dat geluid vind je niet terug in de kranten.” Ook Kropff benadrukt dat het onderzoek veel meer zichtbaar moet zijn en dan vooral de impact van het onderzoek. “Het is goed om in allerlei bladen de resultaten van het onderzoek te laten zien, maar hoe groot is nu het effect ervan op de boeren of de keten? Waarom worden sommige resultaten meer gebruikt dan andere, welke bekijken

goed en welke minder? Niet alleen maak je het onderzoek daarmee zichtbaar, je leert er weer van. Zo versterk je de effectiviteit van het onderzoek.”

Voorop

Waar het onderzoek voor de biologische sector in ieder geval mee voorop loopt, is de aansturing van het onderzoek. Onderzoekers en doelgroep zijn steeds dichter bij elkaar gekomen. Dat was wel eens wennen, zeker voor de onderzoekers. Van Ruitenbeek: “De onderzoekers hebben hun eigen omschakelperiode gehad.” Maar onderzoek via praktijknetwerken is typisch iets wat in de biologische sector is ontstaan. Kropff was zelf betrokken bij het eerste onderzoek bij voorloperbedrijven in de Flevopolder. “Dat was het eerste echte grote programma voor biologisch onderzoek. Nu lopen er voor alle sectoren dit soort praktijknetwerken. Er is heel veel gebeurd via het onderzoek.” Hij noemt de heldere kostprijsberekening voor varkensvlees waardoor iedere schakel in de keten er wat aan verdient, verbetering van voerkwaliteit en huisvesting bij varkens, beter management van gras/klaver, vooruitgang in de keten bij fruit met nieuwe rassen en natuurlijk de onkruidbestrijding, waar hij zelf bij betrokken is geweest. “Het is goed dat Wageningen deskundigheid ontwikkelt op de biologische landbouw. Als de politiek zegt dat je er meer aandacht aan moet besteden dan moet je daar op inspelen. Het is een kleine sector maar één met veel toekomst. We willen toch allemaal met minder chemie toe kunnen?”

Inhoud

Resultaat van onderzoek	2
Streek en biologisch versterken elkaar	4
De onderzoeker	4
Internationaal: Een goede balans	5
De stelling	6
Onderwijs	7
Service	8

Gesmeerd

Het IBL bestaat vijf jaar. Een goed moment om terug te kijken. Wat hebben we bereikt in die vijf jaar? Heeft het IBL iets toegevoegd aan het onderzoek voor de biologische landbouw? Ik weet zeker van wel. In de afgelopen vijf jaar heeft het onderzoek binnen Wageningen UR een geweldige impuls gekregen. Het onderzoek in de biologische sector is veel meer vraaggestuurd. Er zijn informatienetwerken gebouwd. En onlangs is de Commissie Kennis opgericht om de interactie tussen sector, beleid en onderzoek zo goed mogelijk te laten verlopen. In deze ontwikkeling heeft het IBL vooral initiatieven opgezet en ondersteuning geboden. Het was een kwestie van overal je neus in steken en een inspirerend idee omarmen, waarna er meestal van alles begon te borrelen en te stromen. Maar dat kon natuurlijk alleen dankzij het enthousiasme van de onderzoekers, de ondernemers en de beleidsmakers. Zij waren de grondleggers voor de uitvoering van nieuwe initiatieven. Het IBL was de olie die de motor smeerde.

Greet Blom, projectleider IBL

Van appelketen tot zaaizaad

Er zijn veel voorbeelden van wat onderzoek voor de biologische landbouw de laatste jaren heeft bereikt. Op deze pagina's elf resultaten van onderzoek waaraan Wageningen UR heeft meegewerkt.

Akkerbouw zonder mest

Akkerbouw zonder of met veel minder dierlijke mest is mogelijk. Dat wijzen model-simulaties met praktijkcijfers uit. Mestarme akkerbouw is een van de oplossingen om biologische kringlopen gesloten te krijgen. Op dit moment is er te weinig dierlijke mest voor alle biologische plantaardige bedrijven en omgekeerd is er te weinig akkerbouwareaal om de veehouderij van voldoende biologisch stro en voer te voorzien. Als akkerbouwers minstens de helft van het bouwplan volzetten met vlinderbloemigen, is geen dierlijke mest nodig. Dan gaat het om gras/klaver, luzerne, conservenerwten, boontjes en granen met een onderteelt van klaver. Ook uitgekende gewasrotatie beperkt de mestbehoefte.

Informatie: ina.enting@wur.nl

Kwaliteit zaaizaad omhoog

De kwaliteit van biologisch zaaizaad is flink omhoog te brengen. Dat komt, doordat onderzoekers een methode hebben ontwikkeld om de onrijpere zaden uit een partij zaaizaad te selecteren. Zaaizaad bestaat voor een deel uit niet volledig afgerijpt zaad, aangezien zaad in het veld nu eenmaal niet precies tegelijk rijp is. Minder rijp zaad heeft een lagere weerstand tegen kou, vocht of ziektes en kan zelf ook meer ziektes bevatten. Op het oog is het verschil niet te zien. Een nieuw apparaat meet de hoeveelheid bladgroen, die in rijp zaad kleiner is dan in onrijp zaad. Na de meting sorteert het apparaat de zaden. Zaadbedrijven gebruiken de methode al voor duurder zaad. **Informatie:** henk.jalink@wur.nl

Aaltjes in de kas bestrijden

Alleen met een opeenstapeling van maatregelen is het mogelijk biologische komkommer, tomaat en paprika te telen zonder veel

schade door wortelknobbelaaltjes, *Meloidogyne incognita*. De maatregelen zijn verzameld in het praktijknetwerk Biokas, waar telers en onderzoekers intensief samenwerken. Wortelknobbelaaltjes zorgen voor veel schade in komkommer, tomaat en paprika. De aaltjes verminderen, als telers gewasresten van paprika aan het eind van het seizoen onderwerken en de grond vervolgens een paar weken afdekken met plastic. Een braakperiode helpt ook iets. Tussen teelten van komkommer is het goed, gewassen als kool onder te werken. Ook is het verstandig om paprika te telen voor komkommer, omdat de aaltjes zich bij paprika het minst vermenigvuldigen. Onderzoekers zetten de mogelijkheden eind 2005 op een rij in een brochure.

Informatie: frans.zoon@wur.nl

Resistentie tegen zwarte plekken in peen

Biologisch geteelde peen kent grote verschillen in resistenties tegen schimmels die zwarte vlekkenziekte veroorzaken. Dat ontdekten onderzoekers van Plant Research International. De grootste resistenties vonden ze bij primitieve, witgekleurde peenrassen. Dit betekent dat het mogelijk is via veredeling resistentie terug te kruisen. De ziekte veroorzaakt zwarte plekken tijdens de bewaring en maakt de peen daarmee onverkooptbaar. Er zijn verschillende schimmels die deze ziekte veroorzaken, waarvan *Alternaria radicina* en *Acrothecium carotae* de twee meest voorkomende zijn. De onderzoekers ontwikkelden testen om resistentie aan te tonen tegen beide schimmels. Op sommigen primitieve peenrassen bleken de vlekken zich langzamer te ontwikkelen dan op reguliere rassen. Er zijn inmiddels terugkruisings gemaakt.

Informatie: roeland.voorrips@wur.nl

Evaluatie nieuw beleid

Het LEI levert indicatoren om het nieuwe LNV-beleid voor verhoging van de afzet van biologische producten te evalueren. Het gaat hierbij om maatregelen als een publiekscampagne die consumenten aanzet tot aankoop van biologisch en een prijsx-

periment waarbij de meerprijs ten opzichte van gangbaar flink daalt. Lastig is dat sommige maatregelen volstrekt nieuw zijn, zoals de introductie van ketenmanagers. Maar ook over het gedrag van consumenten is nog te weinig bekend, zo vertelt Marieke Meeusen, van het LEI. Koopt die meer biologisch als hij gehaast om zes uur zijn inkopen doet of juist minder? Daarnaast hebben ook andere factoren invloed op de aankoop van biologisch, zoals de economie. 'Die kanttekeningen horen dan ook zeker bij het overzicht van indicatoren', aldus Meeusen

Informatie: marieke.meeusen@wur.nl

Minder middelen bij appelteelt

De biologische appelteelt kan toe met minder middelen tegen ziekten en plagen. Dat is te danken aan nieuwe schurftresistente rassen en een bedrijfssysteem waarbij het bedrijf is ingericht op het voorkómen van schurft. Vooral het gebruik van middelen tegen schurft is drastisch verminderd, van dertig naar acht bespuitingen per seizoen.

In het bedrijfssysteem gebruiken de onderzoekers alleen zwavel tegen schurft, het minst schadelijke middel. Daarnaast wordt bij het ras Santana niet meer gespoten tegen roze appelluis omdat het ras niet gevoelig is voor deze plaag. Wel zijn enkele bespuitingen met cocoszeep nodig tegen regenvlekkenziekte. Deze ziekte komt op als er minder gespoten wordt met schurftmiddelen.

Informatie: rien.vandermaas@wur.nl

Opmars mechanische onkruidbestrijding

Telers bestrijden het onkruid in gevoelige gewassen als ui meer en vaker mechanisch dan in het verleden. Dat komt door onderzoek naar schade door mechanische onkruidbestrijding. Die stellige overtuiging heeft Corné Kempenaar, van Plant Research International. Telers waren bang dat de wiederekers het gewas beschadigen, waardoor schimmels makkelijker het gewas binnendringen en de planten eerder ziek worden. De onderzoekers hebben alle inzichten uit literatuur en praktijk hierover op een rij gezet. Nergens bleek dat er meer ziektes optreden bij mechanische onkruidbestrijding. Deze resultaten hebben de onderzoekers verspreid, onder andere via lezingen en artikelen in Ekoland. Dit heeft succes gehad, meent Kempenaar. De discussies over de mogelijke nadelen van mechanische onkruidbestrijding zijn verstomd.

Informatie: corne.kempenaar@wur.nl

Verenpikken verleden tijd

Verenpikken bij biologische leghennen is te voorkomen. Onderzoekers van het Louis Bolk Instituut gingen binnen het praktijknetwerk Ekopluijm na, welke factoren van invloed zijn op het verenpikken. Ze ontdekten dat als de dieren ruim gehuisvest zijn, goed gebruik maken van de uitloop en in kleine koppels bij elkaar zitten, ze veel minder veren pikken. Ook het type dier is van invloed. Deze kennis gebruikten onderzoekers van de Animal Sciences Group bij de bouw van het nieuwe Praktijkcentrum Spelderholt in Lelystad. De stal kent aparte zones voor actie, voor rust en voor eileggen. Hierdoor verstoren de dieren elkaar zo

min mogelijk. De hen die hier verblijft houdt is de Lohmann Silver, een robuuste hen die weinig pikkerig is. De stal heeft een open en een overdekte uitloop. Door de uitloop te beplanten worden de hennen gestimuleerd in de uitloop rond te lopen. Resultaat: in de eerste ronde pikken de kippen elkaar niet.

Informatie: thea.fiks@wur.nl

Inzicht in de keten

Detailisten, veiling en telers in de appelketen communiceren intensief en direct met elkaar. Daardoor is het mogelijk de wensen van consumenten door de keten heen kenbaar te maken. Deze nieuwe structuur is een gevolg van het AKK-project Verbetering kwaliteit en afzet biologisch fruit. Daarnaast is er onderzoek gedaan naar het verminderen van bewaarverliezen en verhoging van kwaliteit. Hieruit bleek onder andere dat verruwing van een appel invloed heeft op het ontstaan van rot: meer verruwing geeft meer rot. Verruwing is een natuurlijk proces waarbij de appel kleine scheurtjes in de schil herstelt met kurkweefsel. De mate van verruwing is afhankelijk van het ras maar ook van weersomstandigheden en bemesting. Door sterk verruwd fruit nu zo te sorteren dat het eerder kan worden afgezet, zijn bewaarverliezen te beperken.

Informatie: addie.vandersluis@wur.nl

Compost weert deel ziektes

Compost is er in vele soorten, afhankelijk van composteringswijze, bewaring, samenstelling en toepassing. De veronderstelling is dat gebruik van compost ziektes in de bodem vermindert. Het onderzoek, waaraan de leerstoelgroep Biological Farming Systems meewerkt, laat zien dat zo'n algemene uitspraak niet op gaat. De achttien onderzochte soorten reageren verschillend op de zes ziekteverwekkers. De helft is in staat een van de zes ziektekiemen tegen te gaan, maar geen enkele compost kan alle ziektes onderdrukken. Een enkele soort verhoogt zelfs de ontwikkeling van ziekteverwekkers. Een kleine helft heeft geen of nauwelijks effect op een van de onderzochte ziekteverwekkers. Er is er geen één die door alle compostsoorten wordt onderdrukt. Wel hebben composten van een vrijwel gelijke samenstelling grofweg dezelfde ziekteverwerendheid.

Informatie: aad.termorshuizen@wur.nl

Rantsoen koe beïnvloedt mestkwaliteit

De kans op uitspoeling van stikstof uit mest is kleiner bij koeien die een rantsoen hebben met laag verteerbaar en eiwitarm voer. Deze mest bevat namelijk weinig stikstof, ontdekten onderzoekers van de sectie Bodemkwaliteit van Wageningen Universiteit, het departement Dierwetenschappen en Alterra. Zij analyseerden vaste mest van koeien met acht verschillende voerantsoenen die varieerden in ruw eiwitgehalte, ruwvoersoort en verteerbaarheid. Naast het stikstofgehalte keken zij ook naar het aanwezige bacterie-DNA in de mest. Verschillende bleken bacteriesoorten actief te zijn in de verschillende soorten mest. De resultaten van dit onderzoek zijn van belang om de benutting van mest te verbeteren.

Informatie: petra.vanvliet@wur.nl en joan.reijs@wur.nl

Streek en biologisch versterken elkaar

De Waddengroep ontwikkelt samen met andere streekorganisaties en groothandel Natudis een marketing-formule voor biologische streekproducten 'Het Gulle Land'. Dit is een van de resultaten van het koepelproject Kennisontwikkeling streekgebonden productie en vermarkting.

In de afgelopen jaren hebben producenten en handelaren, soms met hulp van de overheid gezocht naar manieren om streekproducten te verkopen. Of er ruimte is voor een meer grootschalige aanpak is bekeken in het koepelproject Kennisontwikkeling streekgebonden productie en vermarkting. Het koepelproject verenigt kleinere projecten van LTO-Nederland en SPN Streekeigen Product Nederland en wordt begeleid door Stichting Agro Keten Kennis (AKK). Bestudering van de bestaande initiatieven, van de mogelijkheden van producenten en afnemers en de wensen van de consument leert dat er ruime potentie is voor opschaling van streekproductie.

Biologische producten kunnen hiervan profiteren omdat consumenten biologisch veelal associëren met ambachtelijk en dichtbij. Dit betekent dat streek het beeld van biologisch kan versterken. Dat biologisch en streek goed samen gaan merkt ook Jan Oude Voshaar van biologische wijngaard De Wageningse Berg. "Mensen kopen de wijn voornamelijk omdat het Wageningse wijn is. Tachtig procent van de 7000 mensen die bij de universiteit zitten zeggen dat ze met duurzame landbouw bezig zijn. Die mensen zijn geïnteresseerd in wat ik doe. Buiten Wageningen heb je maar één concurrentie-criterium, namelijk de prijs. Ik verkoop mijn wijn via abonnementen, bij rondleidingen en in winkels in Renkum, Wageningen en Bennekom." Ook Wilde Weide kaas, tot beste streekproduct van 2005 gekozen, laat zien dat biologisch en streek goed samen gaan. Twee biologische bedrijven in het Groene Hart produceren deze kaas en verkoop gaat via landwinkels en natuurvoedingswinkels.

Het koepelproject is zomer 2005 afgesloten. Alle rapporten zijn te vinden op de website van het AKK, www.akk.nl. Een aantal rapporten is ook opgenomen in de KennisBank, www.biologischelandbouw.net/kennisbank/

De onderzoeker

Naam

PieterJan Brandsma

Werkplek

Leerstoelgroep Rurale Sociologie

Werkterrein

Ondersteunen en stimuleren van ondernemers die vernieuwingen willen realiseren.

Wat voor project ben je nu mee bezig?

We zijn bezig met de afronding van SUSCHAIN, ofwel SUSTainable CHAIN. Dat is een Europees project om te kijken hoe je ketens verder kunt verduurzamen. We hebben gekeken hoe verschillende voedselketens invulling geven aan duurzaamheid en hebben daarna een jaar lang één voorbeeld intensief gevolgd. Wij hebben dat gedaan bij De Hoeve, een varkensproject waar alle schakels zijn afgestemd op de keurslager. Alle partijen worden er beter van, wat tot stabiliteit in de keten leidt.

Wat is jouw uitdaging in het onderzoek?

Kennis op sociaal terrein verouderd snel. In dit project ben je bent niet alleen bezig met onderzoek doen, maar je stuurt ook processen aan en leert met elkaar. Zodra er resultaten zijn koppel je die direct terug en zo gaan innovaties veel sneller vooruit.

Wat viel je op in het onderzoek?

Ik had niet gedacht dat er binnen de varkenssector nog zo veel nieuwe dingen wor-

den bedacht. De Hoeve laat bijvoorbeeld zien hoe je een marktgerichte keten vorm kan geven, daar kunnen andere ketens weer van profiteren, ook biologische. Andersom kan De Hoeve weer leren van andere initiatieven, zoals één in Duitsland, dat meer richting biologisch gaat en waar de boeren de hele keten op de verkooppunten na in handen hebben.

Wat heb je er deze week aan gedaan?

We hebben nagedacht over hoe we de lessen uit het project het beste kunnen verspreiden. We organiseren een seminar en willen een aantrekkelijk programma aanbieden, zowel voor de beleidsmakers, als voor de keteninitiatieven.

Wat heb je zelf met biologisch?

Ik koop wel biologisch vlees of andere producten, maar niet alleen, net hoe het uit komt. Biologisch boeren spreekt mij zeer aan, maar het is naar mijn mening niet de enige route die naar verduurzaming leidt.

Buitenlandse kijk op Nederlands onderzoek

Een goede balans

Onderzoek voor de biologische sector in Nederland is goed opgezet. En het is niet nodig bang te zijn dat fundamenteel onderzoek verdwijnt als de praktijk het onderzoek aanstuurt. Geruststellende geluiden van Carlo Leifert, werkzaam bij de School of Agriculture, Food and Rural Development in Newcastle (UK). Het IBL vroeg hem naar zijn visie.

Leifert weet goed wat er speelt in het Nederlandse onderzoek dankzij jarenlange werkervaring bij een Nederlands zaadb企业. Ook heeft hij als programmaleider van het Europese Quality Low Input Food (QLIF)-project nauw contact met diverse Nederlandse partners. De Animal Sciences Group, Rikilt, Louis Bolk Instituut en Agro Eco werken hieraan mee. Doel van dat project is de voedselkwaliteit te verbeteren, voedselveiligheid veilig te stellen en de kosten te verminderen in de aanbodketen. Het project richt zich voor tweederde op de biologische sector en voor eenderde op de low input systemen.

Wat is uw indruk van het Nederlandse onderzoek voor biologische landbouw?

"Ik ben enthousiast over de manier waarop in Nederland het onderzoek wordt opgezet. Er is een goede balans gevonden tussen fundamenteel onderzoek, toegepast onderzoek en training. Ik heb ook de indruk dat Wageningen UR goed samenwerkt met het Louis Bolk Instituut. Dat is toch een voor- aanstaand onderzoeksbureau in de biologische landbouw en een organisatie uit de private sector, iets wat Wageningen UR niet is. Ik vind het daarom ook belangrijk dat Edith Lammerts van Bueren is benoemd tot hoogleraar aan de WUR; zo wordt er een brug geslagen tussen die twee organisaties."

Denkt u niet dat het onderzoek, met de huidige aansturing door de sector en het ministerie van LNV heel erg praktijkgericht en beleidsgericht wordt? Het fundamenteel onderzoek kan dan onder druk komen te staan.

"Nee, dat denk ik niet. Tien jaar geleden zag je dat er weinig sturing vanuit de overheid plaatsvond. Het onderzoek was vooral gedreven door fundamentele vragen. Voor de onderzoeksresultaten die dat opleverde

ging men toepassingen in de praktijk zoeken. Een top-down benadering. In de afgelopen tien jaar heeft er een omslag plaatsgevonden. Vanuit de praktijk komt er nu een vraag naar onderzoek. Het is een bottom-up benadering. Maar ook die vragen geven aanleiding voor fundamenteel onderzoek. Bijvoorbeeld de praktijkvragen over de bodem roepen de noodzaak op om bodemprocessen beter te leren kennen."

CORE Organic; krachtenbundeling in Europees onderzoek

In 2004 is het CORE Organic project opgestart. Doelstelling van dit Europese project is dat onderzoeksorganisaties voor biologisch onderzoek in de toekomst beter en efficiënter over de grenzen samenwerken. CORE Organic staat voor Coordination of European Transnational Research in Organic Food and Farming. Het driejarige project is onderdeel van het grotere ERA-NET, dat streeft naar meer samenwerking vanuit nationale onderzoekactiviteiten. Samen met tien andere Europese landen doet het Nederlandse ministerie van LNV mee in CORE.

Op dit moment zijn de partnerlanden druk bezig om hun nationale onderzoeksinformatie digitaal te ontsluiten in de Organic eprints database. Het gaat om informatie over instituten, faciliteiten, onderzoekprogramma's en de gepubliceerde resultaten. Analyse van deze informatie moet vervolgens de kennishiaten zichtbaar maken. De volgende stap is te kijken of, en hoe de deelnemers in het project hiaten kunnen opvullen. Voor een blijvend vervolg ontwikkelt het CORE-project ook een Europese portalwebsite met alles over het onderzoek in biologische landbouw en voeding. Alle deelnemende landen krijgen daarin een eigen pagina. Namens LNV treedt het IBL op als country editor voor zowel de portal als de Nederlandse inbreng in Organic eprints.

Informatie: eddy.teenstra@wur.nl

Websites: <http://www.core-organic.org> en <http://orgprints.org>

In Nederland staat het gebruik van gentechniek in biologisch onderzoek ter discussie. Wat is uw mening daarover?

"Een transgene benadering is volledig in strijd met de principes in de biologische landbouw en zullen ook onaanvaardbaar blijven. Maar moleculaire veredelingstechnieken (waarbij moleculaire technieken worden gebruikt om het selectieproces te versnellen dat volgt op natuurlijke recombinatie) kunnen volgens mij buitengewoon waardevol zijn om snel variëteiten te ontwikkelen met noodzakelijke eigenschappen voor de biologische en low input bedrijfssystemen."

Wat verwacht u van QLIF?

"Ik denk dat we aan het eind van het project, in 2009, niet alleen Europese maar ook enkele mondiaal spelende problemen hebben aangepakt. We zullen tegen die tijd de beschikking hebben over goed biologisch voer en we hebben parasieten bij kippen en varkens onder controle."

'Alleen holistisch denkende onderzoekers kunnen onderzoek biologische landbouw doen.'

Kees van Veluw,
Agro Eco

Ik heb zeven jaar in Afrika gewerkt. In een naïeve bui vroeg ik eens aan een dorpschief: 'Chief, what is a tree?' Hij zei: 'Een boom heeft drie functies. Economisch: zij levert voedsel, timmerhout, medicijnen. Sociaal: schaduw voor onze dorpsbijeenkomsten. En politiek/spiritueel: onze voorouders wonen in bomen en zij houden onze normen en waarden in de gaten. Alles in het leven heeft deze drie domeinen waarin het werkzaam is'. Boeren hebben elke dag met deze drie domeinen te maken. De Nederlandse landbouw is teveel verdrongen in die ene economische functie. Maar ze krabbelt weer op! De andere functies kunnen in Nederland wel eens belangrijker worden dan de voedselproductie'. Om dat goed te begeleiden zijn holistische wetenschappers nodig. Op dit moment heeft een boer geen wetenschappelijke sparring partner op hetzelfde geïntegreerde niveau. Veel wetenschappers bemoeien zich met één stukje. Ik hoop nog steeds dat WUR een 'vrijplaats' creëert waarin één leerstoelgroep de samenhang tussen bodem-plant-dier-boer(in)-samenleving-politiek bestudeert en trekt.

Prem Bindraban,
Plant Research International

Ja, dat is zo. Dat betekent dat je ook het internationale perspectief erbij moet betrekken. Je moet niet alleen naar de biologische veldjes in Nederland kijken, maar ook naar wat de productiewijze betekent voor het mondiale perspectief. Dus of we de wereld kunnen voeden en dan blijkt uit berekeningen die ik voor de WRR heb gedaan dat biologische landbouw veel meer land vraagt. Ook in Nederland. Voor elke hectare tarwe die je biologisch teelt heb je nog een hectare nodig om te voorzien in de nutriëntenbehoefte. Daarnaast heb je een opbrengst van maar 5,5 ton, terwijl de gangbare landbouw tien ton oplevert per hectare. Dat betekent dat je per eenheid product vier maal zoveel land nodig hebt. In de Sahel zelfs twintig maal zoveel. Ook economisch: de biologische landbouw blijkt nogal conjunctuurgevoelig. Dan moet je het ook niet aanraden aan een boer in Afrika die het arm heeft? Dat is toch veel te riskant? Dat mis ik in de discussie over biologische landbouw. Als je echt holistisch bezig bent, dan kijk je als kennisinstelling objectief naar de mogelijkheden.

Wijnand Sukkel, Wageningen UR,
Praktijkonderzoek Plant en Omgeving

Dat is zo vanzelfsprekend. Iemand die niet holistisch denkt is ongeschikt voor toegepast biologisch onderzoek. Ik verplicht mijn onderzoekers ook daar dingen over te lezen, zodat ze weten wat voor ideeën er achter de biologische landbouw zitten. Je moet als onderzoeker het systeem in z'n geheel kunnen overzien. Als je het bijvoorbeeld hebt over de beheersing van ziekten en plagen dan is die in de biologische landbouw opgebouwd uit een groot aantal verschillende maatregelen die nauw met elkaar samenhangen. Zaken die onder andere meespelen zijn: vruchtwisseling, biodiversiteit op het bedrijf, weerbaarheid van de planten en de inrichting van het bedrijf. Dan krijg je misschien negentig procent beheersing. In het gangbare onderzoek grijp je naar de spuit en ben je klaar. Het is wel zo dat naarmate het onderzoek fundamenteeler is, de noodzaak minder groot is, holistisch te kunnen denken.

Wilt u reageren, mail naar
info@biologischelandbouw.net

Studenten waarderen nieuw vak Landbouw en landschap

Een vak dat de link legt tussen landbouw en het omringende landschap en bovendien gegeven wordt op een boerderij. Beter kan haast niet. Studenten Biologische productiewetenschappen van Wageningen Universiteit waardeerden het vak Landbouw en landschap dan ook met een 4,2 op een schaal van 0 tot 5. "Het is leuk om na te denken over de relatie tussen een boerderij en het landschap. Dat had ik nog nooit zo gedaan. En dat het vak dan gegeven wordt op het proef- en leerbedrijf Droevendaal, zodat je tussendoor bij de koeien kunt kijken. Dat maakt het heel tastbaar", vertelt student Pieter Lammerts enthousiast.

Het vak is opgezet vanuit de gedachte dat landschap en natuur steeds belangrijker worden voor het inkomen van de boer. "De biologische landbouw heeft daar speciaal wat te melden", meent docent Walter Rossing, die het vak samen met postdoc Derk-Jan Stobbelaar ontwikkelde. Zij wilden studenten op verschillende manieren leren kijken naar de samenhang tussen boerderij en landschap. Hoe kun je 'lezen' aan het landschap dat je in het Wageningse Binnenveld staat en niet in Toscane, landschappen met grote verschillen in ondergrond, gebruik en geschiedenis? Hoe veran-

dert een landschap in de loop van het jaar onder invloed van de seizoenen? Is dit 'leesbare' landschap terug te vinden op de boerderij en heeft het effect op teelten?

Het gaat ook over de relatie tussen beleid en landschap. De gemeente Wageningen levert hiervoor een casus van een ecologische verbindingzone. De studenten gaan erop uit om met streekbewoners te praten over hun belangen. Docenten vanuit sociologie, economie en praktijk vertellen hoe agrariërs zich organiseren rond het thema landschap en wat het hen oplevert. Als laatste maken de studenten een herontwerp van de proefboerderij waarin ze de mogelijkheden voor dit bedrijf om landschap te benutten uitwerken. De een kiest daarbij voor een accent op onderzoek, waarbij de omgeving van weinig belang is; anderen creëren plannen om het bedrijf een functie te geven als ontmoetingsplaats voor regionale bedrijven, als visitekaartje van WUR voor burgers of als plek om te leren hoe je een theeschenkerij annex minicamping runt. "Zo'n vak hoort gewoon bij de opleiding", besluit Lammerts.

KennisBank nuttig voor onderwijs

Er staan ontzettend veel leuke dingen in de KennisBank van het IBL, merkte Marco Verschuur toen hij met zijn klas de site bezocht. Verschuur werkt op Hogeschool Larenstein in Deventer en geeft daar onder andere het vak Biologische landbouw. De studenten krijgen hier de opdracht zelf een vraag te formuleren en daar informatie over op te zoeken. Ze gaan aan de slag met vragen als 'hoe wordt het eiwittekort opgelost?' of 'wat zijn alternatieve voergewassen?'. Meestal laat hij het de studenten zelf informatie zoeken, maar de laatste keer behandelde hij de KennisBank klassikaal. "Je kunt hier wel heel gericht zoeken", merkte hij. Toch heeft hij er ook een kanttekening bij. Voor zijn buitenlandse studenten bevat de KennisBank te veel Nederlandstalige uitgaven. "Wij hebben ook veel studenten uit Afrika. Die kunnen daar niets mee."

De Kenniskring onderwijs van start

Onderwijsinstellingen, onderzoek en ondernemers gaan intensief samenwerken om bestaande en nieuwe kennis over biologische landbouw toegankelijk te maken voor het onderwijs. Dat doen zij in de Kenniskring onderwijs biologische landbouw die in oktober van start is gegaan. Het onderwijs is gebaat bij zo'n kenniskring, waardoor docenten snel over actuele kennis uit onderzoek kunnen beschikken en waardoor samenwerking tussen onderwijsinstellingen wordt gestimuleerd. Voor het bedrijfsleven vormt kenniskring een ingang om haar behoefte aan kennis te melden en mee te praten over de invulling. Via de kenniskring zullen onderwijsinstellingen voor aanvang van onderzoeksprojecten hun wensen over publicatie en verspreiding van de resultaten kunnen indienen. Vanuit Wageningen UR zijn de leerstoelgroep Educatie en Competentie Studies (ECS) en het IBL betrokken. ECS draagt bij aan de opbouw van de Kenniskring, IBL heeft een rol in het ontsluiten van berichten en publicaties die via internet beschikbaar zijn.

Meer informatie bij: arjen.wals@wur.nl

22-11: IBL lustrum

Internationale ontwikkelingen bepalen steeds sterker de groeikansen van de biologische landbouw in Nederland. Kennisvragen op het terrein van biologische landbouw en voeding krijgen daarmee in toenemende mate een internationale dimensie.

Op 22 november krijgt u een gedegen analyse van deskundigen en een kans om uw eigen mening te geven. Francis Blake, werkzaam bij de IFOAM, gaat in op de Europese ontwikkelingen en hun impact op de biologische landbouw. Arie van den Brand, bestuursvoorzitter van Biologica verkent de gevolgen voor Nederland. Niels Röling, emeritus hoogleraar Kennissystemen in ontwikkelingslanden bespreekt wat er nodig is om internationale samenwerking op gang te brengen. Tijdens de 'speakers corners' waarin negen belangrijke onderzoeksthema's worden behandeld kunt u uw eigen mening geven.

Deze vijfde IBL-dag vindt plaats op 22 november in het WICC te Wageningen van 9:30 tot 16:45 u. Wij vragen dit jaar een tegemoetkoming in de kosten van lunch en zaalhuur van € 30,00.

U kunt zich opgeven via onze website www.biologischelandbouw.net

BOB 25 overzicht veehouderij-onderzoek

Hoe kun je een veelbelovend biologisch zuivelproduct succesvol in de markt zetten? Wat is de beste manier is om maagdarmparasieten in de biologische geitenhouderij te bestrijden? Hoe reageert een kip op 100% biologisch voer? Het antwoord op deze en meer vragen vindt u in BOB 25. Deze BOB biedt een overzicht van de onderzoeksprojecten over biologische veehouderij die in de loop van 2005 met resultaten komen.

BOB 25 is de meest recente in de reeks waarin onlangs ook zijn verschenen: BOB 22 over biologische fruitteelt, BOB 23 over de boomkwekerij en zomerbloementeelt en BOB 24 over veredeling. Wilt u BOBs bestellen? Zie onze website: www.biologischelandbouw.net

Externe hectares

Het rapport 'Afgewenteld grondgebruik op melkveebedrijven: externe hectares' laat zien hoe de ecologische afwenteling van een bedrijf te berekenen is. Dit wordt uitgedrukt in externe hectares. Zo'n kengetal is van belang om bedrijven onderling te vergelijken op andere aspecten dan alleen bedrijfseconomische en technische kengetallen. Ook kan dit soort informatie gebruikt worden in de vraag hoe intensief een bedrijf kan zijn zonder het milieu of de grond elders te belasten. En hoeveel melk een bedrijf zonder aanvoer van buiten kan produceren. Bij de berekening van de externe hectares wordt aan- en afvoer van strooisel,

voer en mest op een bedrijf uitgedrukt in hectares. De auteurs hebben deze berekening voor de Bioveebedrijven uitgevoerd. Het rapport is te vinden in de KennisBank: www.biologischelandbouw.net/kennisbank/

Naar één portal voor biologisch onderzoek

Begin 2006 verschijnt een nieuwe website waarop alle informatie over en uit het biologische onderzoek is samengebracht. Op dit moment zijn er diverse websites met informatie over onderzoek in allerlei praktijkprojecten, bijvoorbeeld van biokas, bioveem, en biologische fruitteelt. Daarnaast is er nog een aantal biologische sites met bredere onderzoeksinformatie, waaronder die van het IBL. Die verscheidenheid maakt zoeken naar specifieke informatie lastig. Daarom heeft de onderzoekscluster biologische landbouw het initiatief genomen de sites samen te brengen. Meer informatie bij: eddy.teenstra@wur.nl

Colofon

IBL Nieuws is een uitgave van het Innovatiecentrum Biologische Landbouw, onderdeel van Wageningen Universiteit en Researchcentrum (WUR). IBL stimuleert, coördineert en initieert de ontwikkeling en ontsluiting van kennis over biologische landbouw en voeding. IBL Nieuws wordt verspreid onder de biologische sector, onderzoekers, voorlichters, onderwijsgevend, beleidsmedewerkers van overheden en maatschappelijke organisaties en overige geïnteresseerden.

Samenstelling en redactie
Greet Blom en Marian Blom

Bijdragen

Marian Blom en Leonore Noorduyt

Foto's

Guy Ackermans, Hans Dijkstra (bvBeeld), Eddy Teenstra

Tekeningen

Henk van Ruitenbeek

Vormgeving

Grafisch Atelier Wageningen

Druk oplage

Modern Bennekom; 2000 ex.

Adres IBL Nieuws

Wageningen UR, stafafdeling Onderzoek
Postbus 9101, 6700 HB Wageningen
t 0317 485 649 f 0317 484 449
e info@biologischelandbouw.net
i www.biologischelandbouw.net